

VOJISLAV SEKEREZ¹

E-mail: vsekerez@ekof.sc.bg.rs

JEL KLASIFIKACIJA: M14; M41; Q56

REGULATORNI OKVIR I KVALITET IZVEŠTAVANJA O ODRŽIVOM RAZVOJU

APSTRAKT:

Rastuća zabrinutost stejkholdera zbog očuvanja životne sredine i socijalnih pitanja stvara pritisak na preduzeća da povećaju svoju odgovornost prema okruženju i unaprede kvalitet izveštavanja o održivom razvoju. Produkovani izveštaji mogu da budu namenjeni eksternim ili internim korisnicima, da budu sastavljeni na dobrovoljnoj osnovi ili kao posledica obavezujuće regulative, odnosno da budu objavljeni kao zasebni izveštaji ili pak kao sastavni deo godišnjeg obračuna preduzeća. Adekvatno vrednovanje i obelodanjivanje informacija o performansama na polju zaštite životne sredine i unapređenja odnosa sa širom društvenom zajednicom nesumnjivo može da doprinese unapređenju odnosa sa stejkholderima i popravljajući korporativne reputacije. Međutim, u praksi obim i kvalitet objavljenih informacija varira u zavisnosti od nivoa korporativne svesti o potrebi očuvanja životne sredine, specifičnosti zakonskih zahteva i pravila finansijskog izveštavanja. Svrha ovog rada je da se istraži veza između faktora, kao što su: osmišljeniji i širi pritisci od strane zakonske regulative, harmonizovanije smernice za izveštavanje i povećanje uskladenosti računovodstvene regulative (MRS/MSFI) sa zahtevima izveštavanja o održivom razvoju, sa jedne strane i kvaliteta obelodanjenih informacija o održivom razvoju, sa druge strane.

KLJUČNE REČI:

ODRŽIVI RAZVOJ, IZVEŠTAVANJE O ODRŽIVOM RAZVOJU, OBAVEZUJUĆA REGULATIVA, GODIŠNJI OBRACUN.

ABSTRACT:

The stakeholders' increased environmental and social concerns have put pressure on the companies to be more responsible and act as "good citizens" and to enhance the quality of sustainability reporting. These reports may be addressed to both external and internal users and published, either on voluntary or mandatory basis, through additional separate records or as a part of an annual report. Appropriate measurement and reporting of environmental and social performance may contribute to improved stakeholders' relations and corporate reputation. However, the quality and quantity of reported information in practice varies depending on the level of corporate environmental awareness, specific legislative requirements and financial reporting rules. The goal of this paper is to research the connection among factors such as better planned and more forceful legislation pressures, harmonized reporting guidelines and enhanced sustainability compliance in accounting regulative (IAS/IFRS) and the quality of disclosed sustainability information.

KLJUČNE REČI:

SUSTAINABLE DEVELOPMENT, SUSTAINABILITY REPORTING, MANDATORY REGULATIVE, ANNUAL REPORT.

1. UVOD

Shvatanje da okruženje nije besplatan i obnovljiv resurs, koje se može neograničeno eksploatirati bez ozbiljnih dugoročnih posledica, promovisalo je koncept održivog razvoja i odgovornosti prema budućim generacijama. Održivi razvoj se može razumeti kao sposobnost preduzeća (i ljudskog društva u širem smislu) da ostvari svoje tekuće ciljeve bez žrtvovanja i narušavanja sposobnosti budućih generacija da zadovolje svoje sopstvene potrebe. Ciljevi održivog razvoja preduzeća odnose se na uspostavljanje sistema koji će izbalansirati neophodni ekonomski razvoj sa odgovornom potrošnjom resursa, boljom zaštitom životne sredine i unapređenjem uslova u društvenoj zajednici. Kao odgovor na rastuću zabrinutost stajkhodera o sve ozbiljnijim rizicima vezanim za održivi razvoj, poslednjih godina je širom sveta prisutan trend pružanja širih informacija o uticaju poslovnih aktivnosti preduzeća na životnu sredinu i društvenu zajednicu. Paralelno sa tim, rastuća svest o potrebi boljeg očuvanja prirodnog i socijalnog okruženja inicirala je brojne nacionalne vlade da povećaju obim zakonskih zahteva za izveštavanjem o održivom razvoju, što posledično vrši pritisak na preduzeća da povećaju delokrug i kvalitet obelodanjivanja informacija o svom održivom razvoju.

Međutim, uprkos činjenici da je dobrovoljno i mandatorno izveštavanje o održivom razvoju tokom poslednje dve decenije postalo široko rasprostranjena praksa, pa je u svetu broj preduzeća koja objavljuju izveštaje o održivom razvoju u tom periodu porastao sa manje od sto na preko 6.000 (Iannou and Serafeim, 2014), kvalitet i kvantitet publikovanih informacija i dalje varira u rasponu od „bledo zelenog” do „duboko (ekološki) zelenog”, pri čemu je „duboko zeleno” korporativno angažovanje na planu zaštite životne sredine najčešće tesno povezano sa radikalnim promenama u organizacionoj kulturi i načinu razmišljanja (Gadenne and Zaman, 2002). S tim u vezi, mnogi autori smatraju da su bazične pretpostavke na kojima se zasniva trenutna praksa finansijskog izveštavanja i pretpostavke na kojima je zasnivano izveštavanje o održivom razvoju izvedene iz radikalno suprotstavljenih pogleda na svet, odnosno da se poimanje ekonomske vrednosti preduzeća, koje podupire tradicionalnu praksu finansijskog računovodstva, suočava sa ozbiljnim izazovima koje donose problemi održivog razvoja. Kao posledica toga, pojedini autoriteti iz ove oblasti smatraju da bi tekuća praksa finansijskog računovodstva trebalo da bude podvrgnuta ozbiljnim promenama u domenu usaglašavanja sa konceptom održivog razvoja, kako bi uopšte mogla da podrži nove zahteve i izazove izveštavanja (Gray, 2006). Sa druge strane, postoje i opravdana mišljenja da se od finansijskog računovodstva ne može očekivati da servisira sve informacione potrebe izveštavanja o održivom razvoju, niti da radikalno menja svoja ustaljena pravila za sastavljanje finansijskih izveštaja, obzirom da su ona jasno omeđena njegovom primarnom svrhom koja se sastoji u informisanju korisnika (kao što su sadašnji i potencijalni investitori) o finansijskom položaju i uspešnosti poslovanja preduzeća, kao posledici prethodnih poslovnih transakcija.

Cilj ovog rada se sastoji u istraživanju uticaja povećanih zakonskih zahteva, harmonizacije pravila izveštavanja i usaglašavanja računovodstvene regulative sa konceptom održivog razvoja na kvalitet i uporedivost objavljenih izveštaja o održivosti poslovanja. Tom prilikom korišćić se kvalitativne metode, zasnovane na opservaciji i interpretiranju sadržaja postojećih istraživanja u literaturi, što će biti podržano analizom tekuće prakse izveštavanja o održivom razvoju u svetu.

2. TRENUTNA PRAKSA IZVEŠTAVANJA O ODRŽIVOM RAZVOJU U SVETU

Rastući zahtevi za izveštavanjem o efektima interakcije između preduzeća i životne sredine nerazdvojno su praćeni činjenicom da mnoge kompanije svoju društvenu odgovornost i održivost poslovanja više ne posmatraju samo kao moralno pitanje, već i kao jedno od vitalnih područja gde se prepliću budući poslovni rizici i mogućnosti. Imajući u vidu činjenicu da je u poslednjoj deceniji porastao broj kompanija koje regularno obelodanjuju informacije o uticaju svojih poslovnih aktivnosti na životnu sredinu i socijalno okruženje, može se zaključiti da korporativno izveštavanje o održivom razvoju pretenduje da postane standardna poslovna praksa i jedan od esencijalnih stratezijskih alata menadžmenta. Nezavisno od varijacija u načinu izveštavanja (izveštaji o održivom razvoju mogu da budu publikovani kao deo godišnjeg izveštaja ili kao zasebni eksterni izveštaji) i varijacija u terminologiji koja se koristi za ovu vrstu izveštavanja,² istraživanja ukazuju na rastući broj preduzeća koja regularno informišu javnost o održivosti svog poslovanja, što je praćeno i rastućim brojem zemalja koje zahtevaju takvu praksu kroz svoju legislativu.

Ovaj relativno novi model izveštavanja je evoluirao kroz faze zasebnog izveštavanja o socijalnim aspektima poslovanja (*social reporting*) i kasnijeg zasebnog izveštavanja o životnoj sredini (*environmental reporting*), da bi se danas razvio u jedan koncept sveobuhvatnog merenja performansi (*sustainability reporting*) koji treba da poveže i izbalansira ekonomsku perspektivu poslovanja preduzeća sa njegovim socijalnim aspektom i aspektom zaštite životne sredine. Ovako širok fokus na navedene tri vitalne stratezijske varijable je razlog što se izveštavanje o održivom razvoju često poistovećuje sa *triple bottom line* (TBL) pristupom, koji se zasniva na ideji da godišnji obračun idealno treba da se sastoji iz tri podjednako važna segmenta, vezana za ekonomsku i socijalnu dimenziju poslovanja, odnosno dimenziju zaštite životne sredine (Elkington, 1999). Konačno, model *integrisanog izveštavanja* (*integrated reporting*), koji se zasniva na potpunijoj konvergenciji finansijskog izveštavanja i izveštavanja o održivom razvoju, predstavlja naredni (i verovatno realističniji od TBL) korak u razvoju korporativnog eksternog izveštavanja. Iako se još uvek nalazi u rudimentarnim fazama svog razvoja, od ovog koncepta izveštavanja se očekuje da posluži kao alat za poboljšanje komunikacije sa nefinansijskim stejkholderima preduzeća i integrisanje tradicionalnih finansijskih mera performansi sa merama performansi na polju zaštite životne sredine i unapređenja uslova u socijalnom okruženju. Ovako sveobuhvatan sistem izveštavanja bi koristio postojeće standarde finansijskog izveštavanja (MRS/MSFI) i postojeće smernice za izveštavanje o održivom razvoju.

Da bi se povećao kvalitet postojeće prakse izveštavanja o održivosti i identifikovali glavni rizici u stalno menjajućem okruženju, najvažnije pitanje koje kompanije sebi treba da postave više nije *da li treba izveštavati*, već *o čemu i na koji način izveštavati* kako bi se generisala maksimalna vrednost za investitore i ostale stejkholdere (KPMG, 2015). U svetu koji odlikuju drastičan porast populacije, povećani zahtevi za ograničenim i, ujedno, neobnovljivim resursima, dramatične klimatske promene, opadanje biodiverziteti i turbulentne društvene okolnosti, vitalni stejkholderi su zabrinuti zbog potencijalnih rizika i sposobnost preduzeća da generišu vrednost u budućnosti. U tom kontekstu, ko-

2 Termin izveštaj o održivom razvoju se najčešće koristi u praksi, ali se kao sinonimi koriste i izveštaj o korporativnoj društvenoj odgovornosti, izveštaj o korporativnoj odgovornosti itd.

orporativno izveštavanje o održivom razvoju treba da posluži kao komunikacioni alat za uveravanje akcionara da njihove investicije "imaju budućnost" i, što je još značajnije, za pružanje jasne slike o stepenu njihove izloženosti rizicima. To znači da investitori žele da razumeju istinske performanse preduzeća na planu društvene odgovornosti i očuvanja životne sredine, koje često ostaju sakrivene usled dominacije PR i marketing aspekta izveštaja o održivosti. Kada je reč o kvalitetu izveštavanja, na posebnom udaru kritika su dobrovoljno objavljeni izveštaji o održivom razvoju, jer neretko imaju veoma malo veze sa istinskim angažovanjem preduzeća u socijalno odgovornim aktivnostima (Nickell and Roberts, 2014). U najvećem broju slučajeva, sa svojim obimnim, trivijalnim i selektivno objavljenim sadržajem, takvi izveštaji ne predstavljaju ništa drugo do sredstvo za propagandu i izgradnju pozitivnog korporativnog imidža (Gray, 2006). To nipošto ne znači da su svi dobrovoljno objavljeni izveštaji o održivosti nekvalitetni, niti da svi obavezujući izveštaji nude relevantne informacije o korporativnim performansama održivog razvoja, ali nedostaci većine dobrovoljno publikovanih izveštaja već predstavljaju dovoljan razlog za proširenje obima obavezujućih regulatornih zahteva.

3. ULOGA OBAVEZUJUĆE REGULATIVE IZVEŠTAVANJA O ODRŽIVOM RAZVOJU

Danas predstavnici akademske i stručne javnosti dele gotovo opšteprihvaćeno mišljenje da povećanje obima zahteva za obelodanjivanjem informacija o održivom razvoju preduzeća i promovisanje novih politika i smernica za takav vid izveštavanja nudi značajne mogućnost za popravljavanje kvaliteta objavljenih izveštaja. Dominacija pro-regulatornog načina razmišljanja u akademskim krugovima (Gray, 2006; Cho et al., 2015) je podržana širokim spektrom argumenata, kao što su: nedostatak uporedivosti izveštaja o održivom razvoju, nedostatak "dubine" i objektivnosti dobrovoljno objavljenih informacija, diskontinuitet prilikom objavljivanja informacija (u većini slučajeva izveštaji se ne objavljuju na regularnoj osnovi), selektivno isticanje pozitivnih informacija o korporativnoj odgovornosti i nedostatak kredibiliteta izveštaja usled činjenice da najčešće nisu predmet eksterne revizije (Ribeiro et al., 2013). Paralelno sa brojnim regulatornim inicijativama koje su u poslednje vreme inicirane od strane nacionalnih vlada, regionalnih političkih tela i regulatora na finansijskim tržištima sa ciljem popravljavanja kvaliteta izveštavanja, razvoj sve kvalitetnijih smernica za sastavljanje izveštaja, kao što su globalno prihvaćene *Smernice za globalno izveštavanje* promovisane od strane *Global reporting initiative* (GRI) (poslednja verzija poznata kao G4 objavljena je 2013), takođe doprinosi tome omogućavanjem lakšeg sastavljanja bolje uokvirenih izveštaja, fokusiranih na kvalitet i relevantnost publikovanih informacija.³

Korišćenje GRI smernica za izveštavanje je danas gotovo univerzalno, pa se prošle godine čak 78% kompanija u svetu oslanjalo na njih prilikom sastavljanja izveštaja o održivom razvoju (KPMG, 2015). Analize globalne prakse izveštavanja o održivom razvoju pokazuju povećanje broja pojedinačnih nacionalnih politika i ostalih oblika regulacije širom sveta, pri čemu dobrovoljni i obavezujući pristupi kreiraju uzajamnu sponu, gde povećanje

3 Među ostalim međunarodno prihvaćenim okvirima za izveštavanje o održivom razvoju ističu se: UN Global Compact Principles, OECD-ove Smernice za multinacionalne kompanije i serija ISO 26000 standarda.

na jednoj strani istovremeno dovodi i do povećanja na drugoj. S tim u vezi, obavezujući regulatorni zahtevi su uglavnom izvedeni iz dobrovoljnih smernica izveštavanja, tako da u praksi neretko dolazi do preplitanja i kombinovanja ovih različitih pristupa regulacije izveštavanja o održivom razvoju. Zajedničko istraživanje sprovedeno 2013. godine od strane GRI, UN i još nekih organizacija identifikovalo je 180 različitih nacionalnih politika i inicijativa u 45 posmatranih zemalja, od kojih su čak 72% bile obavezujuće, što je značajno povećanje nivoa mandatornih zahteva u odnosu na 2006. godinu, kada je samo 58% proklamovanih politika bilo obavezujuće za preduzeća (UNEP et al., 2013).

Kao rezultat napora različitih regulatornih tela da stimulišu i obavežu preduzeća da povećaju obim obelodanjivanja informacija o održivom razvoju, u poslednje vreme je došlo do veoma značajnog porasta broja preduzeća koja pripremaju i publikuju ovakve izveštaje. Samo u periodu od dvanaest godina, procenat kompanija iz grupe 250 najvećih u svetu (prema rangiranju časopisa *Fortune*) koje objavljuju izveštaje o održivom razvoju porastao je sa 35% na čitavih 95% (UNEP et al., 2013). I dok bi ovakav porast delimično mogao da bude objašnjen striktnim i strogim pravilima izveštavanja koja propisuju regulatori na berzama gde su posmatrane kompanije listirane, na drugoj strani je evidentan i porast stope izveštavanja kod ostalih kompanija u svetu. U tom smislu, u sve većem broju zemalja velike nelistirane kompanije, bilo da su u privatnom bilo da su u državnom vlasništvu, takođe se suočavaju sa povećanim regulatornim zahtevima za obelodanjivanjem usled njihovog značajnog uticaja na socijalno okruženje i životnu sredinu.⁴ Istovremeno, u svetu je prisutan i trend povećanja regulatornih zahteva za izveštavanjem u specifičnim industrijskim sektorima, poznatim po štetnim uticajima na životnu sredinu, kao što su proizvodnja nafte, gasa ili miniranje terena (UNEP et al., 2013).

Ovakvi trendovi izveštavanja o održivom razvoju su potvrđeni i od strane serije istraživanja koje periodično sprovodi revizorska firma KPMG još od 1993. godine. Poslednje istraživanje sprovedeno 2015. godine obuhvatilo je po 100 najvećih kompanija iz svake od 45 analiziranih zemalja (ukupno 4.500 kompanija izabranih prema kriterijumu ostvarenih prihoda ili tržišne kapitalizacije), među kojima se nalaze i listirana i velika nelistirana preduzeća u privatnom i državnom vlasništvu (KPMG, 2015). Ovo istraživanje je pokazalo da čak 73% najvećih preduzeća u svetu danas objavljuje izveštaje o održivom razvoju, bilo kao sastavne delove godišnjeg obračuna, bilo kao nezavisne izdvojene izveštaje, što je ogromno povećanje u odnosu na svega 12% u 1993. godini ili 28% u 2002. godini. Međutim, neznatno povećanje u odnosu na 2013. godinu, kada je ova stopa iznosila 71%, sugeriše da je došlo do stabilizacije ovog trenda, pa se očekuje da će se u budućem periodu povećanje prakse izveštavanja o održivom razvoju ispoljavati u manjim inkrementima, ukoliko ne bude značajnije pokrenuto obavezujućom izveštajnom regulativom. S tim u vezi, detaljnija analiza pokazuje da su kompanije iz Azije postale lideri u izveštavanju o održivom razvoju, sa prosečnom stopom izveštavanja od 79%, kao posledicom uvođenja niza novih obavezujućih zahteva od strane pojedinačnih zemalja. Kao tradicionalni lideri u izveštavanju o održivosti, preduzeća iz Evrope danas imaju nižu stopu izveštavanja (74%) od preduzeća iz Azije i Amerike (77%), što se obrazlaže velikim razlikama u praksama pojedinačnih zemalja, gde zemlje Istočne Evrope na tom polju značajno zaostaju za zemljama Zapadne Evrope (KPMG, 2015). Očekuje se da će usvajanje nove Direktive EU o nefinansijskom izveštavanju, koja je predstavljena 2014.

4 Na primer, u Brazilu, Rusiji, Finskoj i mnogim drugim zemljama preduzeća u državnom vlasništvu imaju obavezu da publikuju izveštaje o održivom razvoju.

godine, minimizirati ove razlike i povećati stopu izveštavanja o održivosti širom kontinenta, zato što će počev od 2017. godine najveće listirane kompanije na teritoriji EU imati obavezu da u izveštaj menadžmenta inkorporišu i informacije o pitanjima vezanim za zaštitu životne sredine, ljudska prava, socijalne aspekte poslovanja, borbu protiv korupcije, prava zaposlenih itd. (Directive 2014/95/EU).

Očigledno je da povećanje mandatornih zahteva pospešuje dostizanje najviših stopa izveštavanja o održivosti širom sveta, pa osam zemalja sa najvišim stopama izveštavanja (stope od preko 90% imaju Indija, Indonezija, Malezija, Južna Afrika, Velika Britanija, Francuska, Danska i Norveška) ujedno imaju i veoma striktno i obavezujuće zahteve za izveštavanjem o održivom razvoju (KPMG, 2015). Obavezujuća izveštajna regulativa može da bude uvedena od strane nacionalnih vlada, kao u slučaju Norveške i Južne Afrike, ili od strane berzanskih regulatora, kao u Indiji i Maleziji. Ona pokriva različita područja očuvanja životne sredine i unapređenja uslova u društvenoj zajednici i poseduje specifičan sadržaj, ciljeve i obuhvat, koji se razlikuju od zemlje do zemlje. Dok u Tajvanu berza od 2014. godine zahteva od listiranih kompanija iz hemijske i prehrambene industrije da objavljuju godišnji izveštaj o korporativnoj odgovornosti u Velikoj Britaniji su zahtevi uvedeni od strane vlade i imaju znatno specifičniji cilj – obelodanjivanje informacija o emisiji izduvnih gasova koji izazivaju efekat staklene bašte.⁵ U svakom slučaju, uvođenje novih pravila veoma brzo rezultira drastičnim povećanjem stope izveštavanja, pa u Indiji, kao najekstremnijem primeru, od 2013. godine ova stopa iznosi 100%.

Takođe, sve veći broj preduzeća koja uključuju informacije o održivom razvoju u godišnje finansijske izveštaje pokazuje da to postaje standardna praksa u svetu, koja investitorima omogućava lakše razumevanje i korišćenje nefinansijskih informacija. U periodu od samo četiri godine pomenuta stopa je gotovo utrostručena - sa samo 20% u 2011. na čak 56% u 2015. godini. Ovaj čvrsto uspostavljeni globalni trend je po pravilu u svakoj zemlji bio iniciran regulatornim uticajima, gde su u posmatranom periodu vlade i berze objavile niz obavezujućih zahteva preduzećima da informacije o održivom razvoju počnu da uključuju u godišnji obračun, umesto njihovog dotadašnjeg obelodanjivanja unutar zasebnih (najčešće dobrovoljnih) izveštaja. Na primer, stopa uključivanja informacija o održivosti poslovanja u godišnji obračun u Francuskoj iznosi čak 93%, zato što The Grenelle Act II zahteva od listiranih i ostalih velikih kompanija da informišu javnost o tome kroz izveštaj menadžmenta. U Francuskoj se od 2016. godine očekuje i uvođenje obaveze izveštavanja o uticaju velikih kompanija na klimatske promene (KPMG, 2015).

Konačno, istraživanje kompanije KPMG je pokazalo da, iako više od polovine posmatranih kompanija informacije o održivosti poslovanja uključuje u godišnji obračun, integrisano izveštavanje je pre izuzetak nego pravilo, pa danas svega 11% kompanija koje publikuju izveštaje o održivom razvoju smatra da objavljuje integrisane izveštaje. Ova disproporcija je posebno uočljiva u Velikoj Britaniji, gde stopa uključivanja informacija o održivosti u godišnji obračun iznosi visokih 90%, dok, sa druge strane, svega 9% tih kompanija smatra da su objavljeni izveštaji integrisani (KPMG, 2015). Treba reći da je model integrisanog izveštavanja još uvek u embrionskoj fazi razvoja, a razlog tome su nedostatak obavezujuće regulative i tek skorašnji razvoj globalnih smernica za integrisano izveštavanje, koje su objavljene krajem 2013. godine od strane Međunarodnog saveta

5 Reč je na prvom mestu o ugljendioksidu - CO₂, kao najznačajnijem uzročniku efekta staklene bašte, koji učestvuje sa preko 50% u globalnom zagrevanju, ali i o hlorofluorokarbonatima - CFC, metanu - CH₄, azotoksidu itd.

za integrisano izveštavanje (International Integrated Reporting Council – IIRC).⁶ Iako se još nalazi u ranim fazama razvoja i razumevanja, od ovog novog izveštajnog koncepta se očekuje da postane naredna destinacija korporativnog eksternog izveštavanja, obzirom na trend širenja strategijske upotrebe nefinansijskih pokazatelja publikovanih u godišnjem obračunu i jasnu potrebu za integrisanjem tradicionalnog finansijskog izveštavanja sa izveštavanjem o održivom razvoju.

Međutim, uprkos impresivnom napretku prakse izveštavanja o održivom razvoju, treba naglasiti da povećanje broja objavljenih izveštaja nije sve što izveštavanje o održivosti istinski podrazumeva, pa na ovom planu još uvek postoje važna područja koja iziskuju poboljšanja. U literaturi se često sreće argumentacija u prilog proširenja opsega i dubine regulatornih zahteva, ali se relativno mali broj studija bavi istraživanjem direktnih efekata uvođenja obavezujuće regulative na kvalitet izveštavanja o održivom razvoju. Ribeiro et al. (2013) tokom svog istraživanja dolaze do zaključka da je u zemljama sa najregulisanim izveštavanjem o održivom razvoju objektivnost i uporedivost obelodanjenih informacija na najvišem nivou. Ostali autori nalaze posredne dokaze o pozitivnoj korelaciji između uvođenja prinudnih regulatornih zahteva i povećanja relevantnosti i pouzdanosti informacija o održivosti poslovanja (Iannou and Serafeim, 2014). KPMG-ovo istraživanje takođe rezultira zaključkom da, paralelno sa povećanjem obima izveštavanja, velike kompanije postaju znatno uspešnije u prepoznavanju trendova i rizika vezanih za životnu sredinu i društveno okruženje, koji imaju uticaj na poslovanje, na osnovu čega znatno transparentnije informišu stejkholdere o nameravanim aktivnostima na polju ublažavanja rizika (KPMG, 2015). Međutim, uprkos pozitivnim pomacima na polju izveštavanja o održivom razvoju, određeni broj uglednih autora još uvek deli zabrinutost i skepsu u vezi njegove trenutne prakse (Gray, 2006; Cho et al., 2015), smatrajući da „...kao posetioci koji videvši u zoološkom vrtu bele tigrove pretpostavljaju da je u prirodi sve u najboljem redu, ljudi mogu da uoče porast prakse korporativnog izveštavanja o održivom razvoju i pretpostave da poslovanje preduzeća postaje sve održivije i odgovornije. Na takav način je lako biti zaveden“ (Patten, 2012). Imajući u vidu činjenicu da kvantitativni porast izveštavanja ne vodi nužno i unapređenju kvaliteta, za očekivati je dalji razvoj obavezujućim regulatornih mehanizama, koji će biti fokusirani na poboljšanje kvaliteta, uporedivosti i relevantnosti izveštaja o održivom razvoju.

4. USAGLAŠENOST TEKUĆE PRAKSE FINANSIJSKOG IZVEŠTAVANJA SA ZAHTEVIMA IZVEŠTAVANJA O ODRŽIVOM RAZVOJU

Izveštavanje o održivom razvoju reprezentuje novi izveštajni model usmeren ka informisanju šireg kruga korisnika u odnosu na tradicionalno finansijsko izveštavanje, koje je prevashodno orijentisano ka zadovoljavanju informacionih potreba investitora. Stoga se relevantnost obelodanjenih informacija o održivosti mora sagledavati kroz prizmu njihove sposobnosti da zadovolje zahteve brojnije i heterogenije grupe (finansijskih i nefinansijskih) stejkholdera od particijanata na finansijskim tržištima. Prethodna izlaganja

⁶ Izuzetak od ove konstatacije je Južna Afrika, gde je od 2013. godine integrisano izveštavanje obavezno za listirane kompanije.

su u svom fokusu imala uključivanje nefinansijskih informacija o performansama na polju održivosti poslovanja preduzeća i njihovo integrisanje sa tradicionalnim finansijskim informacijama, što se pokazalo kao recept za unapređenje kvaliteta produkovanih izveštaja o održivom razvoju. Na taj način se poboljšava komunikacija sa stakeholderima preduzeća i omogućava njihovo kvalitetnije informisanje o bazičnim rizicima vezanim za životno okruženje. Međutim, potpuno sagledavanje tekućih i potencijalnih rizika od strane stakeholdera zahteva dodatno angažovanje u procesu izveštavanja, jer njihovo kvalitetno informisanje zahteva i uključivanje neophodnih finansijskih informacija o efektima interakcije preduzeća sa okruženjem, što tradicionalno spada u delokrug zadataka finansijskog računovodstva.

Treba reći da i tradicionalno finansijsko izveštavanje i izveštavanje o održivom razvoju predstavljaju deo procesa eksternog korporativnog izveštavanja i da dele iste bazične ciljeve, pa su njihove informacije delimično namenjene istim korisnicima (investitori, državni organi, kreditori itd.), iako je za informacije o održivosti poslovanja zainteresovan širi krug eksternih adresata. Takođe, činjenica da kompanije sve češće obelodanjuju finansijske i nefinansijske informacije o održivosti poslovanja unutar godišnjeg obračuna, a sve manje unutar zasebnih izveštaja, dodatno pojačava veze između ova dva modela eksternog izveštavanja, povećavajući odgovornost finansijskog računovodstva, kao glavnog generatora informacija za potrebe sastavljanja godišnjeg obračuna. Međutim, bez obzira na navedene dodirne tačke, nerealno bi bilo očekivati od finansijskog računovodstva preuzimanje pune odgovornosti za obim i kvalitet produkovanih informacija o održivom razvoju, u čijem kreiranju ono može samo delimično da učestvuje, jer primarno nije ni dizajnirano za finansijsko obuhvatanje uticaja aktivnosti preduzeća na životno i socijalno okruženje (Bracci and Maran, 2013). Zbog svojih osnovnih zadataka usmerenih ka prezentovanju informacija o efektima prethodnih poslovnih aktivnosti i transakcija na finansijski položaj i zarađivačku sposobnost preduzeća, koje su na prvom mestu namenjene korisnicima kao što su sadašnji i potencijalni investitori, tradicionalno finansijsko računovodstvo je prinuđeno da se striktno pridržava definisanih pravila finansijskog izveštavanja, koja po svojoj prirodi ne mogu da obuhvate sve ekološke i socijalne aspekte interakcije između preduzeća i okruženja. Iako se u budućnosti očekuje nastavak trenda integrisanja finansijskih i nefinansijskih informacija o poslovanju, finansijsko računovodstvo se ni u kom slučaju ne može apostrofirati kao jedini „krivac“ za nedovoljan kvalitet i obim obelodanih informacija o održivom razvoju, iako po tom pitanju u literaturi postoje oštro suprotstavljani stavovi, kojima ćemo se u produžetku rada detaljnije baviti.

S tim u vezi, globalno prihvaćeni MRS/MSFI nesumnjivo imaju potencijal da potpomognu dostizanje globalne uporedivosti izveštaja o održivom razvoju, iako analiza rešenja sadržanih u njima ukazuje na ograničene mogućnosti za potpuno izveštavanje o svim pitanjima zaštite životnog okruženja, jer to, kako je prethodno navedeno, i nije primarna svrha finansijskog računovodstva. U MRS 1 - Prezentacija finansijskih izveštaja se naglašava da svi finansijski rizici treba da budu obelodanjeni (od čega izuzetak nisu ni rizici na polju negativnih uticaja na životnu sredinu), što treba da ohrabri preduzeća da objavljuju dodatne finansijske i nefinansijske informacije o sredstvima, obavezama, troškovima i rizicima vezanim za održivost poslovanja kroz napomene ili zasebne izveštaje (Goyal, 2013). Iako nijedan MRS/MSFI nije ekskluzivno posvećen pitanjima efekata aktivnosti preduzeća na životno okruženje, mnogi od njih na indirektni ili direktan način tretiraju različite aspekte ovog problema, stvarajući solidnu bazu za izveštavanje, usled čega se

unutar računovodstva razvio poseban segment koji se često naziva računovodstvo zaštite životne sredine. Kako bi detaljan prikaz pomenutih rešenja u pojedinačnim standardima prevazilazio okvire ovog rada, dovoljno je samo navesti da se pitanjima računovodstva zaštite životne sredine bave MRS 8, MRS 10, MRS 16, MRS 20, MRS 36, MRS 37, MRS 38, MRS 41, MSFI 3, MSFI 6 i MSFI 8, kao i tumačenja IFRIC 1, 3, 5 i 6 (Negash, 2012; Goyal, 2013). Usled toga mnogi autoriteti iz ove oblasti smatraju da MRS/MSFI pružaju značajnu polaznu osnovu za kreiranje kvalitetnih informacija o održivosti poslovanja, čije dalje uobličavanje i publikovanje zavisi od stepena korporativne svesti na tom polju i specifičnih regulatornih zahteva pojedinačnih zemalja. Mogućnosti za radikalnije promene postojećih rešenja u MRS/MSFI, kako bi se omogućilo šire obelodanjivanje ovakvih informacija, objektivno su limitirane samom misijom i zadacima koji se pred finansijsko računovodstvo postavljaju, tako da ono može samo delimično, ali ujedno i veoma značajno, da podrži proces izveštavanja o održivosti poslovanja preduzeća.

Sa druge strane, kritičari postojećih rešenja u računovodstvenom regulatornom okviru se, često neargumentovano, pozivaju na ograničenja MRS/MSFI da ponude šire mogućnosti za priznavanje i vrednovanje troškova, obaveza i rizika vezanih za zaštitu životne sredine, čime po njihovom mišljenju brojne dragocene informacije ostaju po strani, objavljene u najboljem slučaju u napomenama uz finansijske izveštaje, kao tip kvalitativnih informacija. Merenje širokog spektra kompleksnih aspekata održivosti poslovanja i njihovo svođenje u uske i precizne okvire finansijske informacije zahteva na prvom mestu prepoznavanje širokog konteksta životnog i socijalnog okruženja preduzeća, kao i zauzimanje znatno šire stejkholderske perspektive njihovog posmatranja. Stoga je, prilikom razmatranja odnosa i mogućnosti usklađivanja izveštavanja o održivom razvoju i finansijskog izveštavanja, nemoguće ne osvrnuti se na činjenicu da u njihovim osnovama leže antagonistički pogledi na svet i okruženje. Naime, mejnstrim praksa finansijskog izveštavanja, kao jedan od glavnih oslonaca funkcionisanja finansijskih tržišta, uglavnom je usmerena ka praćenju procesa generisanja profita za vlasnike, koji se na žalost često odvija sebično, kratkovido i bez osvrtnosti na neodrživu potrošnju resursa, razorne uticaje po životno okruženje i razne vidove socijalne nejednakosti. Držeći se svojih bazičnih ciljeva, finansijsko računovodstvo čini jedan zatvoren i ekskluzivan informacioni sistem determinisan da ignoriše sve ostale eksterne faktore i ideje, koji nisu tesno povezani sa generisanjem vrednosti za stejkholdere. Sa druge strane, izveštavanje o održivom razvoju nudi širi alternativni pristup unutar kojeg su upravo ti eksterni faktori (vezani za uticaj na životno i socijalno okruženje) težište izveštavanja i gde se troškovi ekonomskog uspeha bogate manjine izražavaju gubicima koje pri tom trpi većina, odnosno društvo i prirodno okruženje. Ovaj nesklad između predominantne svrhe tradicionalnog finansijskog izveštavanja da služi najmoćnijim stejkholderima i potrebe da se bolje služi široj društvenoj zajednici u uslovima rastućih problema zagađenja i klimatskih promena motiviše pojedine autore da finansijsko računovodstvo i njegove mehanizme merenja profita apostrofiraju kao jednog od glavnih „krivaca“ savremene krize u životnom okruženju (Gray and Bebbington, 2002). U svojoj drugoj studiji Gray (2006, p. 798) se čak pita „da li je finansijsko računovodstvo Igor u službi Frankenštajna kapitalizma?“

Osvrćući se na izloženu divergentnost između finansijskog izveštavanja i izveštavanja o održivom razvoju, Gray zaključuje da u uslovima dramatičnih klimatskih promena, nikad većeg zagađenja i preteće nestašice elementarnih (neobnovljivih) prirodnih resursa, pitanje povećanja tačnosti informacija finansijskog računovodstva postaje u najmanju ruku

irelevantno, ako se samo ima u vidu njegova elementarna neprilagođenost zahtevima izveštavanja o održivom razvoju. Ovako radikalan stav je praćen pozivom za revidiranjem određenih bitnih aspekata njegove prakse u cilju prilagođavanja novim izveštajnim zahtevima, a da bi uopšte imala efekta, ta prilagođavanja moraju da obuhvate sva fundamentalno važna područja, a ne da budu samo „kozmetičke“ promene unutar postojećih parametara i pravila. U suprotnom se, po mišljenju autora, rizikuje da se kao sastavni deo izveštajnog seta finansijskog računovodstva oberučke prihvataju samo površne i nepotpune informacije o održivom razvoju, dok mnoga suštinski važna pitanja merenja performansi preduzeća na polju očuvanja životne sredine (kao i do sada) bivaju izostavljena.

Inicijatori zahteva za promenama unutar tradicionalne prakse finansijskog izveštavanja su jednim delom upravo investitori, koji sve više prepoznaju činjenicu da faktori održivosti poslovanja imaju značajan uticaj na tržišnu vrednost preduzeća. Investitori imaju potrebu da razumeju finansijske konsekvence novonastalih rizika vezanih za zaštitu životne sredine i socijalno okruženje, zajedno sa nameravanim strategijskim inicijativama preduzeća na planu njihovog ublažavanja. Drugim rečima, oni su zainteresovani za kvalitetne informacije o efektima aktivnosti preduzeća na planu prevencije, ublažavanja ili otklanjanja negativnih uticaja na životno okruženje, kako bi zaštitili svoja ulaganja od budućih gubitaka koji mogu nastati kao posledica tekućih rizika održivog razvoja (Thistlethwaite, 2011). Međutim, uprkos navedenim zahtevima, proizilazećoj mandatornoj regulativi izveštavanja za listirane kompanije i velikom napretku na polju izveštavanja o održivom razvoju, danas još uvek veoma mali broj preduzeća u potpunosti obelodanjuje i kvantifikuje pomenute rizike u svojim godišnjim izveštajima namenjenim javnosti.

Ograničenja u računovodstvenom prepoznavanju eksternih faktora poslovanja vezanih za okruženje obrazlažu se argumentacijom poduprtom računovodstvenim konvencijama i principima (materijalnost, uzročnost, opreznost, fer uvid itd.), koji kreiraju jedan zatvoren sistem nesposoban da fleksibilno reaguje na sve veće izazove okruženja. Paradoks koji se tom prilikom javlja vezan je upravo za nemogućnost sistema eksternog izveštavanja, kakav je finansijsko računovodstvo, da obuhvati širi spektar sve značajnijih eksternih faktora poslovanja, i to pre svega zbog postojećih pravila i principa. Ova pravila su po svojoj prirodi usko tehnički postavljena, zanemarujući činjenicu da dugoročni problemi očuvanja životne sredine i unapređenja kvaliteta života u društvenoj zajednici prevazilaze okvire jednog izveštajnog perioda. Među faktorima koji najviše utiču na limitiranu sposobnost finansijskog računovodstva da produkuje širi delokrug finansijskih informacija o održivom razvoju ističe se nedostatak materijalnosti većine efekata koji proizilaze iz interakcije preduzeća sa životnom sredinom, što sprečava njihovo obelodanjivanje prema rešenjima MRS/MSFI. Kao rezultat toga, značajan deo troškova, obaveza i sredstava vezanih za zaštitu životne sredine se ne uključuje u bilans stanja i bilans uspeha, uprkos značajnoj verovatnoći da će nastati u budućnosti. Limitirani potencijal finansijskog računovodstva da navedene stavke učini vidljivijim i njihovo ostavljanje izvan domašaja finansijskih izveštaja dovodi do informacione asimetrije vezane za performanse održivosti poslovanja, što može da motiviše investitore da alociraju svoja sredstva u održivijem i „zelenijem“ pravcu (Thistlethwaite, 2013).

Primeri ovakvih restriktivnih rešenja su u MRS prisutni na mnogim mestima, a za potrebe ovog rada dovoljno je navesti samo neke od njih. Na primer, MRS/MSFI poklanjaju detaljnu pažnju *obavezama vezanim za zaštitu životne sredine*, proisteklim iz ranijih ak-

tivnosti preduzeća koje su dovele do zagađenja, a izazivaju troškove: prečišćavanja otpadnih voda, sanacije i dovođenja zemljišta u prvobitno stanje, odlaganja električnog i elektronskog otpada, zatvaranja proizvodnih postrojenja ili kršenja postojećih zakonskih propisa. MRS 37 obavezuje preduzeća da formiraju rezervisanja za takve troškove ukoliko postoji zakonska obaveza ili dugoročno angažovanje preduzeća na polju prevencije, minimiziranja ili otklanjanja štetnih posledica po okruženje, kao što je to slučaj sa dugoročnom demontažom nuklearne elektrane (IAS 37, 2013). Međutim, priznavanje i merenje troškova proisteklih iz obaveza zaštite životne sredine je skopčano sa brojnim poteškoćama i neizvesnošću, obzirom da se oni često svrstavaju u kategoriju potencijalnih usled varijacija u cenovnim inputima i neizvesnosti nastupanja budućih događaja koji će potvrditi gubitke preduzeća. Ovakva praksa je oštro kritikovana u poslednjoj deceniji od strane različitih grupa stejkholdera, jer dovodi do potcenjivanja i neobelodanjivanja realnih obaveza i troškova zaštite životne sredine (Thistlethwaite, 2011).

Za razliku od obaveza vezanih za zaštitu životne sredine, koje predstavljaju posledicu prethodnih događaja, *rizici vezani za zaštitu životne sredine* predstavljaju efekte tekućih aktivnosti preduzeća na buduće finansijske performanse. Obzirom da ovi rizici reflektuju mogućnost nastanka budućih gubitaka, veoma je teško kvantifikovati njihove tačne iznose i proceniti da li su oni dovoljno značajni da bi se smatrali materijalno bitnim. Osim toga, pomenuti rizici se odnose na dugačke vremenske periode (potencijalna šteta od klimatskih promena) i ne formiraju tekuće obaveze (preduzeća mogu da izbegnu materijalizaciju ovih rizika), pa su računovodstvena pravila na polju njihovog prepoznavanja i merenja veoma restriktivna, ostavljajući prostor za njihovo prikazivanje u napomenama uz finansijske izveštaje. Međutim, u poslednje vreme postoje veoma snažni pritisci od strane organizovanih grupa investitora na finansijskim tržištima za širim obelodanjivanjem ovih rizika unutar finansijskih izveštaja, što je čak primoralo Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB) da preispita svoju dosadašnju praksu i preduzme određene aktivnosti za prevazilaženje ovog problema (Thistlethwaite, 2011).

S tim u vezi, pojedini autori zagovaraju mišljenje da se rešenje problema neusklađenosti računovodstvene regulative sastoji u razmatranju opcije „uvođenja potpuno novog izveštaja o sredstvima i obavezama vezanim za zaštitu životne sredine, kao dela mandatornog seta finansijskih izveštaja, koji bi preduzeća u industrijama sa značajnim uticajem na životnu sredinu trebalo da publikuju periodično“ (Negash, 2013). U istoj studiji se sugeriše da MRS/MSFI mogu da posluže kao globalno sredstvo za monitoring korporativnog ponašanja na polju zaštite životne sredine, ali da to mora da bude praćeno ozbiljnim promenama u Konceptualnom okviru i preispitivanjem postojećih definicija sredstava, obaveza, troškova i rizika. U suprotnom, praksa neadekvatnog i ograničenog priznavanja rezervisanja za troškove zaštite životne sredine (ili čak neobelodanjivanje njihovih iznosa i adekvatnosti u napomenama) vodi ka direktnom ugrožavanju interesa investitora, koji kroz finansijske izveštaje dobijaju iskrivljenu sliku o ostvarenom profitu i obavezama preduzeća.

Ovakvo stanje stvari u tradicionalnoj praksi finansijskog izveštavanja prepoznala je i Evropska Unija, objavivši prvo 2001. godine neobavezujuće Preporuke o priznavanju, merenju i obelodanjivanju informacija o uticaju aktivnosti preduzeća na životnu sredinu unutar godišnjih finansijskih izveštaja i godišnjeg obračuna. Cilj ove preporuke se sastojao u podsticanju evropskih kompanija da poboljšaju kvalitet, transparentnost i upor-

edivost informacija o efektima negativnih uticaja na životnu sredinu i napora za njihovo ublažavanje i otklanjanje, kako bi se investitorima i ostalim stejkholderima omogućilo lakše i jasnije sagledavanje uticaja navedenih faktora na korporativne performanse (2001/453/EC). Obzirom da predložene smernice nisu donele značajnija poboljšanja, naredni korak se sastojao u donošenju ranije pomenute mandatorne Direktive iz 2014. godine, koja dopunjava i menja postojeću računovodstvenu regulativu, obavezujući velike listirane kompanije sa sedištem na teritoriji EU da počev od 2017. godine objavljuju znatno širi delokrug nefinansijskih, ali i finansijskih informacija o bitnim aspektima svog održivog razvoja.

5. ZAKLJUČAK

Danas su informacije o održivosti poslovanja percipirane od strane investitora i sve značajnije grupe nefinansijskih stejkholdera kao relevantne za ocenu trenutnih performansi preduzeća i razumevanje budućih rizika. Stoga se u budućnosti očekuje dalje približavanje koncepta tradicionalnog finansijskog izveštavanja i izveštavanja o održivom razvoju, čija simbioza treba da unapredi kvalitet eksternog izveštavanja i ponudi načine za integrisanje finansijskih i nefinansijskih informacija unutar godišnjeg obračuna. Takva tendencija je potpomognuta porastom obima mandatornih izveštajnih zahteva širom sveta, koji treba da stimulišu preduzeća da unaprede komunikaciju sa vitalnim stejkholderima i unaprede održivost svog poslovanja. Kao rezultat toga, brojna istraživanja pokazuju da u zemljama sa snažnijim i, ujedno, pametnije osmišljenim regulatornim pritiscima preduzeća pokazuju znatno više stope izveštavanja o održivom razvoju i stope uključivanja takvih informacija u godišnje finansijske izveštaje nego u zemljama gde je ovaj model izveštavanja zasnovan na dobrovoljnoj osnovi. S tim u vezi, postavlja se pitanje da li veći obim publikovanih informacija apriori podrazumeva i unapređenje kvaliteta izveštavanja, na šta u akademskim i stručnim krugovima još uvek nije ponuđen jasan odgovor. U svakom slučaju, evidentno je da brojni aspekti izveštavanja o održivom razvoju vezani za relevantnost i uporedivost produkovanih informacija iziskuju poboljšanja, u čemu mogu da pomognu i kvalitetne globalne smernice za identifikovanje, merenje i objavljivanje informacija o održivosti poslovanja.

Dalje unapređenje prakse izveštavanja o održivom razvoju je gotovo nemoguće postići bez podrške obavezujuće legislative, kao njegove glavne pokretačke snage i određenih promena u trenutnoj regulativi i praksi finansijskog izveštavanja, iako je teško izbeći skepsu po osnovu realističnosti ove druge pretpostavke, obzirom da finansijsko računovodstvo ima svoje striktno definisane zadatke i instrumentarij za njihovo ostvarivanje, pa može samo delimično da posluži kao generator informacija o održivosti poslovanja. Usled toga nije realno očekivati radikalne promene unutar postojećeg seta MRS/MSFI, koji jasno omeđavaju kriterijume za priznavanje, vrednovanje i obelodanjivanje informacija o troškovima, obavezama, sredstvima i rizicima vezanim za uticaj aktivnosti preduzeća na životno i socijalno okruženje. Finansijsko računovodstvo se prevashodno bavi posledicama prethodnih transakcija, a ne anticipiranjem budućih neizvesnih događaja, kao što su rizici proistekli iz odnosa preduzeća i životnog okruženja, usled čega se ono često preoštro i nekritički apostrofira kao glavni „kočničar“ šireg obelodanjivanja informacija o održivosti poslovanja i integrisanja finansijskog i nefinansijskog eksternog izveštavanja.

Preostaje da se vidi na koji način će novi koncepti i inicijative na polju eksternog korporativnog izveštavanja, kao što je integrisano izveštavanje, uticati na relevantnost i kvalitet obelodanjenih informacija o održivom razvoju, ali je nesumnjivo da bi veće učešće finansijskih informacija o održivom razvoju unapredilo kvalitet izveštavanja. S tim u vezi, u akademskim krugovima se sve više zagovara mišljenje da bi šire prepoznavanje rizika, troškova i obaveza vezanih za održivost poslovanja podrazumevalo uvođenje potpuno novog obavezujućeg izveštaja unutar godišnjeg obračuna ili barem propisivanje minimalnog seta neophodnih informacija o održivosti poslovanja unutar postojećeg okvira finansijskog izveštavanja. Mišljenja smo da bi druga opcija za sada bila ispravnije rešenje, dok bi izveštaj o održivosti poslovanja trebalo publikovati izvan godišnjeg obračuna, kao komplementarni i, ujedno, mandatorni eksterni izveštaj, koji bi uz ostale informacije iz godišnjeg obračuna trebalo da u potpunosti osvetli ključne aspekte održivosti poslovanja preduzeća. Nadamo se i da će urgentnost problema vezanih za očuvanje životne sredine odneti prevagu nad određenim tehničkim aspektima računovodstva, kako bi sve širi krug zainteresovanih korisnika dobio relevantne i korisne informacije o performansama na polju korporativne odgovornosti i održivog razvoja.

Izveštavanje o održivom razvoju je za preduzeća u Srbiji relativno nova praksa, koja se, za razliku od takve prakse kompanija u svetu, još uvek nalazi u početnim fazama svog razvoja, čemu doprinosi i nepotpunost regulatornog okvira, koji tek treba da bude prilagođen legislativi EU. Iako su pojedinim zakonskim rešenjima nametnute obaveze preduzećima iz specifičnih industrija da obelodanjuju informacije o ulaganjima u zaštitu životne sredine (na primer, obaveza odlaganja električne i elektronske opreme), regulativa sistema eksternog (finansijskog i nefinansijskog) izveštavanja još uvek nije kreirala ambijent unutar kojeg bi pre svega velika preduzeća od javnog značaja imala obavezu da periodično publikuju dodatne izveštaje o održivosti poslovanja. Kao rezultat toga, trenutno je samo kompanija NIS objavila izveštaj o održivom razvoju (za 2014. godinu), koji je verifikovan od strane nezavisnog revizora i u potpunosti usklađen sa GRI G4 smernicama, dok je jedan deo preduzeća tek izrazio nameru da u dogledno vreme otpočne sa publikovanjem takvih izveštaja. Određeni pozitivni pomak na tom polju je svakako napravljen uvođenjem Zakona o računovodstvu iz 2013. godine, koji je pružio polaznu osnovu za izveštavanje o održivom razvoju, obavezujući velika i listirana preduzeća da počev od 2014. godine, kroz izveštaj o poslovanju, objavljuju širi spektar informacija o pojedinim aspektima održivosti poslovanja. Međutim, nepotpunost ovih zahteva, koji su ograničeni samo na ulaganja u zaštitu životne sredine, razvoj ljudskih resursa i pravila korporativnog upravljanja, ostavlja prostor za dalje unapređenje i dopunu domaćih mandatornih zahteva, što je od ključalnog značaja za šire i kvalitetnije izveštavanje o održivom razvoju.

6. LITERATURA

Bracci, E. and Maran, L. (2013). Environmental management and regulation: pitfalls of environmental accounting? *Management of Environmental Quality: An International Journal*, Vol.24, No.4, pp.538-554.

Cho, C.H. et al. (2015). "CSR disclosure: the more things change...?" *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, Vol. 28, No. 1, pp. 14-35.

Directive 2014/95/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2014, amending Directive 2013/34/EU as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups. *The Official Journal of the European Union*.

Elkington, J. (1999). *Cannibals with Forks: Triple Bottom Line of 21st Century Business*. Oxford: Capstone.

European Commission (EC). (2001). EC recommendation on recognition, measurement and disclosure of environmental issues in the annual accounts and annual reports of EU companies (2001/453/EC). *The Official Journal of the European Communities*.

Gadenne, D. and Zaman, M. (2002). "Strategic environmental management accounting: an exploratory study of current corporate practice and strategic intent." *Journal of Environmental Assessment Policy and Management*, Vol. 4, No. 2, pp. 123-150.

Goyal, N. (2013). "Integrating Corporate Environmental Reporting & IFRS/IAS: Need of the hour." *International Journal of Management and Social Sciences Research*, Vol. 2, No. 3, pp. 50-56.

Gray, R. and Bebbington, J. (2002). *Accounting for the Environment: Second Edition*. London: Sage Publications.

Gray, R. (2006). "Social, environmental and sustainability reporting and organisational value creation? Whose value? Whose creation?" *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, Vol. 19, No. 6, pp. 793-819.

Iannou, I. and Serafeim, G. (2014). "The Consequences of Mandatory Corporate Sustainability Reporting: Evidence from Four Countries." Harvard Business School Research Working Paper No.11-100. HBS Working Paper Series, August 2014.

IAS 37 Provisions, Contingent Liabilities and Contingent Assets. (2013). *A guide through IFRS*, IFRS Foundation: London.

KPMG (2015). Currents of change: The KPMG Survey of Corporate Responsibility Reporting 2015. <http://www.kpmg.com/CN/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/kpmg-survey-of-corporate-responsibility-reporting-2015-O-201511.pdf>. [Pristup: 16/01/08]

Negash, M. (2013). IFRS and environmental accounting. *Management Research Review*, Vol. 35, No. 7, pp. 577-601.

Nickell, E. B. and Roberts, R. (2014). "The Public Interest Imperative in Corporate Sustainability Reporting Research." *Accounting and the Public Interest*, Vol. 14, pp. 79-86.

Patten, D.M. (2012). "White tigers, zoos and sustainability reporting: A cynical reflection." *Social and Environmental Accountability Journal*, Vol. 32, No. 1, pp. 17-25.

Ribeiro, A.M. et al. (2013). „Environmental disclosure: does regulation solve the lack of comparability and objectivity?“ *Journal of Accountin and Organizations*, Vol.17, pp. 6-19.

Spasić, D., Stojanović, M. (2013). „Izveštavanje o održivosti poslovanja – teorijski okvir i praksa izveštavanja u Naftnoj industriji Srbije“, *Facta universitatis - series: Economics and Organization*, Vol. 10, Br. 3, str. 231-244.

Škarić Jovanović, K. (2013). “Finansijsko izveštavanje o ulaganjima u zaštitu životne sredine.” *Acta Economica*, februar 2013, pp. 83-105.

Thistlethwaite, J. (2011). Counting the Environment: The Environmental Implications of International Accounting Standards. *Global Environmental Politics*, Vol. 11, No. 2, pp. 75-97.

UNEP (United Nations Environment Programme) et al. (2013). Carrots and Sticks: Sustainability reporting policies worldwide - today's best practice, tomorrow's trends. <https://www.globalreporting.org/resourcelibrary/Carrots-and-Sticks.pdf>. [Pristup: 16/01/05]
